

משרד החינוך

מערכת שידורים לאומית

הוראת זיכרון השואה

גישות נרטיביות והבניית זיכרון לאומי

ד"ר איבנה רטנר- מפמ"ר קולנוע ומדיה

מה נלמד היום?

- מהו זיכרון לאומי?
 - מהי הוראת זיכרון השואה?
 - כיצד זוכרים?
 - * ארכיטיפים וייצוג שואה:
 - ✓ בספרות
 - ✓ באנימציה
 - ✓ באמנות
 - ✓ בקולנוע
 - ✓ בתיאטרון
-

מהו זיכרון לאומי?

- **זיכרון קולקטיבי** – נשען על אידיאולוגיה/רעיון/אמונה, שבאמצעותם אנו מבנים ומחזקים את תפיסת העולם שלנו.
- נשען על **נרטיבים** והסיפור שאנו מספרים לעצמנו כעם.
- סמלים פיזיים לחיזוק האתוס: ניטע "יער הקדושים", הוקמו אנדרטאות זיכרון, נקבעו ימי זיכרון, והוקמו מוזיאונים, כמו "יד ושם" ו"בית לוחמי הגטאות".

מהו זיכרון לאומי?

- סמלים פיזיים לחיזוק האתוס:
 - ניטע "יער הקדושים"
 - הוקמו אנדרטאות זיכרון
 - נקבעו ימי זיכרון
 - הוקמו מוזיאונים: "יד ושם", "בית לוחמי הגטאות".

מהי הוראת זיכרון השואה?

הדרך שבה מוצאת השואה את ביטוייה בחברתי
והתרבותי במדינת ישראל. הכוונה היא בראש ובראשונה
להנצחה, אך גם לביטוייה השונים של השואה ולמקומה
באתוס הישראלי.

תמונות המאמר "בזכות השכחה", שבו הציע
הפרופסור להיסטוריה יהודה אלקנה "לשכוח את
השואה!" (יהודה אלקנה, "בזכות
השכחה", הארץ, 13 באוקטובר 2012).

מקומה של השואה בזיכרון הלאומי

- בחינת מקומה של השואה בזיכרון הציבורי הישראלי משלבת דיונים היסטוריים, סוציולוגיים, אנתרופולוגיים ותרבותיים.

שינויים בזיכרון השואה

מקולקטיוזם לאינדיוידואליזם

- עם השנים חלו כמה שינויים בזיכרון השואה:
השינוי הבולט ביותר הוא המעבר מהתייחסות קולקטיבית להתייחסות פרטנית-אישית
- המונחים "העם היהודי" ו"שישה מיליון" פינו את מקומם לסיפורים אישיים של ניצולים ולמפעל

"לכל איש יש שם"

ארכיטיפים להנצחת השואה

ספרות שואה

- כלל היצירות הספרותיות המתארות את השמדת היהודים בידי הנאצים בתקופה השואה ובמיוחד בין

השנים הראשונות אחריה

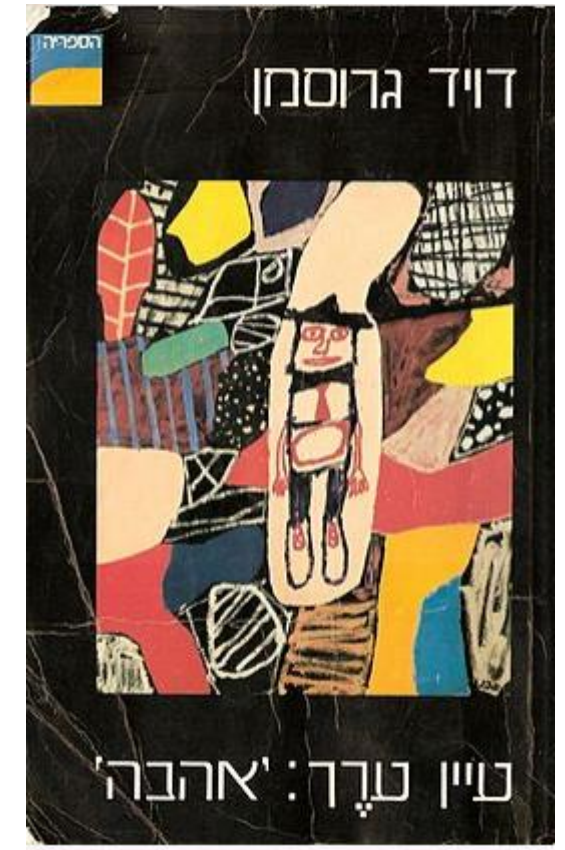
- יומנים אישיים
- ספרי זכרונות
- ספרות יפה בנושא שואה:
 - עיין ערך אהבה
 - האי ברחוב הציפורים
 - שואה שלנו

שירה

"העיירה בוערת", "שיר הפרטיזנים"

קדיש של להקת המטאל
SALEM

ארכיטיפים להנצחת השואה

השואה בקולנוע בין מציאות לבדיה

- "שואה", קלוד לנצמן, 1985
- "הפסנתרן", רומן פולנסקי, 2002
- "רשימת שינדלר", סטיבן שפילברג, 1993
- "החיים יפים", רוברטו בניני, 1998
- ועוד....
- יצוג השואה בקולנוע:

<https://toldotofakim.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=975a6d72-4f1a-43d9-84db-7a1d80c82855&lang=HEB>

קולנוע כמסמך היסטורי

האם הקולנוע יכול לשמש כמסמך היסטורי?

ואם כן, מה מעלותיו לצד חסרונותיו?

קולנוע עלילתי:

"רשימת שינדלר", סטיבן שפילברג, 1993, ארה"ב

בחירת גיבור מעורר קונפליקט

דיוק ואי-דיוק היסטורי

מוגבלות השחזור התקופתי: אמון ביצירה, או בסיס להכחשה

כוחו של הקולנוע המסחרי

"הפסנתרן", רומן פולנסקי, 2002, צרפת

האם יש משמעות לבמאי/יוצר ש"היה שם"? היה עד

לאירוע ההיסטורי?

ייצוגים מגוונים של השואה בקולנוע

התמונה הקולנועית מעצבת זיכרון היסטורי

קולנוע תיעודי

1. חומר גלם שצולם בזמן המלחמה ע"י הצבא הגרמני או חיילים גרמניים באופן פרטי

2. חומר גלם שצולם בזמן המלחמה ע"י מתנגדי משטר או אנשים פרטיים

ייצוגים מגוונים של השואה בקולנוע

התמונה הקולנועית מעצבת זיכרון היסטורי

קולנוע תיעודי

3. סרטים תיעודיים שנוצרו אחרי המלחמה והשתמשו בחמ"ג שצולם בזמן המלחמה ("לילה וערפל", "המכה ה-81")

4. סרטים תיעודיים המתמקדים רק בצילום עדים: ניצולים, פושעים או משקיפים מן הצד ("בגלל המלחמה ההיא", "שואה")

"החיים יפים" רוברטו בניני 1998

20

<https://www.youtube.com/watch?v=K7FW7t-N4jl>

"הפסנתרן", רומן פולנסקי, 2002.

<https://www.youtube.com/watch?v=K8DVwuXlx2E> •

"רשימת שינדלר" סטיבן ספילברג

<https://www.youtube.com/watch?v=PAtC7-nd3ZE>

כיצד זוכרים- ארכיטיפים וייצוג שואה?

אנימציה

<https://www.youtube.com/watch?v=YT3OO7DHf2E>

קטע מתוך "תאים רדומים" ("compartment")
סרט אנימציה בבימוי דניאלה קופלר ואולי סייס.
קולו של מיכה לבינסון.

הסטורי של אווה - כיצד זוכרים?

https://www.instagram.com/p/BwzDi11HF5d/?utm_source=ig_embed&utm_campaign=embed_video_watch_again

***What If a Girl
In The Holocaust
Had Instagram?***

הסטורי של אווה

אינסטגרם

- יצירה שמסייעת לזיכרון השואה, או דורסת אותו ברגל גסה?
- מוזילה את זיכרון השואה? או מוצאת דרך עכשווית ויעילה לחדור את חומת האדישות של בני הנוער?
- שטוחה ורדודה בהתאם לפלטפורמת האינסטגרם, או דווקא חדשנית ופורצת דרך?

למי יש בעלות על זיכרון? ומה תפקיד התקשורת?

- התקשורת משעתקת אופני זיכרון.
- שיעתוק הינו העתקה חוזרת של ערכים ואידיאולוגיה קיימים

תיווך השואה

https://www.mako.co.il/news-israel/entertainment-q2_2019/Article-d0fdcea82006a61004.htm

וכן, יש בעיה: ככל שהשנים חולפות קשה יותר לתווך את זכר השואה לדורות הבאים.

תיווך הזיכרון בימי קורונה

מצעד החיים הוירטואלי

<https://mobile.mako.co.il/news-channel12?subChannelId=f01f7e442a0f7710VgnVCM200000650a10acRCRD&vcid=26677918068a8710VgnVCM200000650a10acRCRD>

קולות אחרים.....

"בזכות השיכחה" – יהודה אלקנה, 1934-2019

משימה

"אמא אלמונית" – ניר הוד / Nir Hod, "Mother", Paul Kasmin Gallery, NYC

ייצוג השואה
באמנות

נסו לחשוב
מהיכן
אתם
מכירים את
הדמות
בתמונה?

"אמא" – ניר הוד, Nir Hod, "Mother", באמנות

ייצוג השואה
באמנות

ועכשיו:

האם אתם
מכירים את
הדמות ?

מזהים???

להרחבה: <https://www.erev-rav.com/archives/18307>

אז מה למדנו היום? נקודות למחשבה

הוראת זיכרון השואה

- מהו זיכרון? כמושג פסיכולוגי וסוציולוגי
- יש להבחין בין זיכרון אישי לבין זיכרון קולקטיבי
- הזיכרון הקולקטיבי מורכב מרצף אירועים מכוננים מהעבר של קבוצת אנשים ומעצב את הזהות והתודעה של היחיד בתוך החברה.

לסיום

כדאי לחשוב ולשאול:

- בידי מי נתונה ההחלטה אלו אירועים ייחרתו בזיכרון הלאומי?
מה מניע את מקבלי ההחלטות הללו?
 - מה תפקידה של התרבות הפופולרית והתקשורת בעיצוב
הזיכרון הלאומי בכלל, וזיכרון השואה בפרט?
-

לבסוף....

- במאגר הדימויים הקולקטיבי של החברה הישראלית קיימים כמה דימויי מפתח שצפים ועולים בהתייחס למושג "ימי זיכרון", ו"שואה" דוגמת הטלאי צהוב או המספר על היד.
 - העיסוק בסמלי זיכרון לאומיים חוזר בעבודות וביצירות התרבות ומתכתב עם השיח הממלכתי בשנות המדינה הראשונות.
 - ראוי שנקדש את הזיכרון אך בו בעת נעודד שיח ביקורתי מתאים.
-

הסוף

ורדי כהנא, "שלוש אחיות", תצלום, 1992, מוזיאון תל אביב לאמנות

משרד החינוך

נוהל שימוש ביצירות מוגנות בזכויות יוצרים ואיתור בעלי זכויות

השימוש ביצירות במהלך שידור זה נעשה לפי סעיף 27א לחוק זכות יוצרים, תשס"ח-2007. אם הינך בעל הזכויות באחת היצירות, באפשרותך לבקש מאיתנו לחדול מהשימוש ביצירה, זאת באמצעות פנייה לדוא"ל rights@education.gov.il